

Бхартрихари
Сто строф о любви

भर्तृहरिकृतं शतकत्रयम् । शृङ्गारशतकम्

śṛṅgāra *m* - любовь;

मङ्गलम्

शम्भुस्वयम्भुहरयो हरिणेषणानां

येनाक्रियन्त सततं गृहकुम्भदासाः ।

वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय

तस्मै नमो भगवते मकरध्वजाय ॥ १ ॥ (vasantatilakā)

śambhu - сердобольный, *эпитет Шивы*;
svayaṃbhū - Самосущий, *эпитет Брахмы*;
hariṇa *m* - лань, газель, антилопа;
īkṣaṇa *n* - взор, взгляд; глаз;
kumbha *m* - кувшин, горшок;
agocara - недоступный, недостижимый;
caritra *n* - действие, деятельность;
vicitrita – разноцветный, удивительный;
makaradhva *jā* *m* – с макарой на знамени, *бог любви Кама*;

स्त्रीप्रशंसा

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया

पराङ्मुखैर्धकटाक्षवीक्षणैः ।

वचोभिरीर्ष्याकलहेन लीलया

समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ २ ॥ (vaṃśastha)

smita - *n* улыбка;
lajjā *f* – стыдливость;
bhī *f* – страх, боязнь ч.-л.;
paraṇmukha - отвернувшийся;
kaṭākṣa *m* - влюбленный взгляд, кокетливая стрельба глазами;
vīkṣaṇa *n* - взор, взгляд; глаз;
īrṣyā *f* - зависть; ревность;
līlā *f* - игра; шутка;
samasta – связанный, соединенный; весь, целый;

भ्रूचातुर्यात्कुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः

स्निग्धा वाचो लज्जितान्ताश्च हासाः ।

लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च

स्त्रीणामेतद्भूषणं चायुधं च ॥ ३ ॥ (śālinī)

bhrū *f* - бровь;

cāturya *n* – искусство, ловкость; обаяние, привлекательность;
kuñcita – кривой, изогнутый, завитой;
snigdha – нежный, любящий, ласковый, мягкий;
hāsa *m* – смех; шутка;
manda – медленный;
bhūṣana *n* – украшение;
āyudha *n* – оружие;

क्वचित्सभ्रूभङ्गैः क्वचिदपि च लज्जापरिगतैः

क्वचिद्भूरित्रस्तैः क्वचिदपि च लीलाविलसितैः ।

कुमारीणामेतैर्मदनसुभगैर्नैत्रवलितैः

स्फुरन्नीलाब्जानां प्रकरपरिकीर्णा इव दिशः ॥ ४ ॥ (śikhariṇī)

bhrūbhaṅga *n* – нахмуренные брови;
bhūri – многочисленный, большой, богатый;
līlā *f* – игра; шутка;
√tras I P. – дрожать, бояться, трястись;
vi√las I P. – сиять, сверкать;
madana *m* – любовь, бог любви Кама;
subhaga – сладостный, счастливый, прекрасный, любимый;
valita – повернутый в чью-либо сторону; окруженный, сопровождаемый;
√sphur VI P. – бросать; вскакивать, прыгать; волноваться, дрожать; сверкать, блестеть;
abja *n* – лотос;
prakara *m* – масса, изобилие;
pra√kar P. VI – рассыпать, разбрасывать;

वक्त्रं चन्द्रविकासि पङ्कजपरीहासक्षमे लोचने

वर्णः स्वर्णमपाकरिष्णुरलिनीजिष्णुः कचानां चयः ।

वक्षोजाविभकुम्भविभ्रमहरौ गुर्वी नितम्बस्थली

वाचां हारि च मार्दवं युवतीषु स्वाभाविकं मण्डनम् ॥ ५ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

vikāsin – раскрывающийся, распутившийся, цветущий; открытый; сияющий;
parihāsa *m* – шутка, осмеяние;
kṣama – терпеливый, терпимый; сносный, возможный, способный;
varṇa *m* – цвет, цвет лица; покров;
svarṇa *n* – золото;
apākariṣṇu – превзошедший;
alinī *f* – большая черная пчела, рой пчел;
jiṣṇu – победивший, преодолевший, превзошедший;
kaca *m* – волосы;
śaya *m* – куча, груда; большое количество, множество;
vakṣoja *m* – женская грудь;
ibha *m* – слон;
kumbha *m* – кувшин, горшок, выпуклости на голове слона или крокодила;
vibhrama *m* – шаткость, непостоянство; красота; игривость, кокетство;
nitamba *m* – ягодица; склон (горы)
sthalī *f* – возвышенность; земля;
hārin – берущий, захватывающий;
mārdava *m* – мягкость, нежность;
svābhāvika – естественный, природный;

maṇḍana *n* - украшение, убор, наряд;

स्मितं किञ्चिन्मुग्धं सरलतरलो दृष्टिविभवः

परिस्पन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः ।

गतानामरम्भः किसलयितलीलापरिकरः

स्पृशन्त्यास्तारुण्यं किमिव न हि रम्यं मृगदृशः ॥ ६ ॥ (śikhariṇī)

mugdha (*p.p. om* √muh) - глупый, заблудший, неопытный, наивный, невинный; mugdhā *f* – (о юной женщине) прелестная, очаровательная;

vibhava *m* – власть, сила, могущество;

sarala – искренний, честный;

tarala – дрожащий, шаткий;

parispanda *m* – движение;

vilāsa *m* – игра, шутка, привлекательность;

sarasa - свежий, новый, сильный, красивый, преисполненный любви, радостный;

kisalayita – украшенный почками и молодыми побегами;

parikara *m* – множество, большое количество;

tāruṇya *n* – юность, молодость;

द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशः प्रेमप्रसन्नं मुखं

घ्रातवेष्पि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।

किं स्वाद्येषु तदोष्ठपल्लवरसः स्पृश्येषु किं तद्वपुर्

ध्येयं किं नवयौवने सहृदयैः सर्वत्र तद्विभ्रमाः ॥ ७ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

preman *m, n* - дружба, любовь;

√ghrā *P. III* - обонять, нюхать;

√svad *I Ā.* – лакомиться;

oṣṭha *m* - губа, верхняя губа;

pallava *m, n* - отпрыск, ветвь; почка, бутон;

sahṛdaya – сердечный, отзывчивый, искренний, разумный;

एताश्चलद्वलयसंहतिमेखलोत्थ-

झङ्कारनूपुरपराजितराजहंस्यः ।

कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो

वित्रस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ ८ ॥ (vasantatilakā)

valaya *m, n* - браслет;

saṃhati *f* – масса, связь, соединение;

jhaṅkāra *m* – звон, шум, гул;

nūpura *m, n* – женский ножной браслет с колокольчиками;

rājahaṃsa *m* - вид фламинго или лебедя;

कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा गौरपयोधरकम्पितहारा ।

नूपुरहंसरणत्पद्मा कं न वशीकुरुते भुवि रामा ॥ ९ ॥ (dodhaka)

kuṅkumaṇḍika *m* – шафран;

kalaṅkita – запятнанный, испачканный; окрашенный;

payodhara *m* - женская грудь;
hāra *m* - нить жемчуга;
√raṇ I P. - звучать, идти, радоваться;
rāmā *f* - прелестная, очаровательная женщина; красавица, возлюбленная;

नूनं हि ते कविवरा विपरीतवाचो
ये नित्यमाहुरबला इति कामिनीस्ताः ।
याभिर्विलोलितरतारकदृष्टिपातैः

शक्रादयोऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ॥ १० ॥ (vasantatilakā)

viparīta - перевёрнуты, превратный, противоположный;
kāminī *f* - возлюбленная, девушка, женщина;
vilola - трепещущий, движущийся; дрожащий;
tāraka *n* - зрачок;
dṛṣṭipāta *m* - мимолетный взгляд;

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।

यतस्तन्नेत्रसञ्चारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ११ ॥ (śloka)

ājñā *f* - приказ;
saṃcāra *m* - движение;
sūcita - обозначенный, указанный;

केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गते लोचने
अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावशुचिभीः कीर्णं द्विजानां गणैः ।
मुक्तानां सतताधिवासरुचिरौ वक्षोजकुम्भाविमावित्थं

तन्वि वपुः प्रशान्तमपि ते रागं करोत्येव नः ॥ १२ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

śruti *f* - слух, ухо; слушание; учение; предание, священный текст, священное изречение, шрути
(ведийские тексты);

pāra - переправляющий; *m, n* противоположный берег; конец, граница;
dvi-ja (dvi-ja) - дваждырожденный; *m* человек, принадлежащий к одной из трех высших каст; брахман;
птица; постоянный зуб;

kīrṇa (p.p. om √kṛ) - усыпанный, рассыпанный; полный, наполненный, скрытый;
muktā *f* - жемчужина;
adhivāsa *m* - житель, жилище;
adhivāsa *m* - верхняя одежда, накидка;

मुग्धे धानुष्कता केयमपूर्वा त्वयि दृश्यते ।

यया विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ १३ ॥ (śloka)

dhanuṣkatā *f* - искусство стрельбы из лука;
√vyadh (IV P. vidhyati) - протыкать, пронзать, повреждать, ранить;
cetas *n* - ум, душа, сердце;
guṇa *m* - качество, свойство; добродетель, достоинство; тетива;
sāyaka - пригодный для метания; *m, n* стрела, снаряд;

सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु तारारवीन्दुषु ।

विना मे मृगशावाक्ष्या तमोभूतमिदं जगत् ॥ १४ ॥ (śloka)

pradīpa *m* – светильник;
tāra *m* – звезда;
indu *m* – капля (особенно сомы), луна;
śāva *m* – детёныш;

उद्धृतः स्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
रागाधिष्ठितमौष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथाम् ।
सौभाग्याक्षरमालिकेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
मध्यस्थापि करोति तापमधिकं रोमवली केन सा ॥ १५ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

udvṛta – выступающий;
stana *m* – женская грудь;
vyathā *f* – волнение;
mālikā *f* – гирлянда, венок, количество;
tāpa *m* – жар, страдание;
valī *f* – складка, морщина;

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।

कराभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ १६ ॥ (śloka)

candrakānta *m* – лунный камень;
mahānīla – темно-синий, темный; *m* сапфир;
śīroruha *m* – волосы на голове;
padmarāga *m* – рубин;
√raj I, IV U. – быть окрашенным, пылать; любить, быть удовлетворенным;

गुरुणा स्तनभारेण मुखचन्द्रेण भास्वता ।

शनैश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १७ ॥ (śloka)

bhāsvant – блестящий, светящийся; *m* солнце;
graha – хватающий, берущий; *m* хищник; планета;

तस्याः स्तनौ यदि घनौ जघनं च हारि

वक्त्रं च चारु तव चित्त किमाकुलत्वम् ।

पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा

पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १८ ॥ (vasantatilakā)

ghana – твердый, крепкий, плотный, густой; *m* толпа, масса, груда; туча;
jaghana *m* – задняя, часть, бёдра;
hārin – захватывающий, привлекательный, прекрасный;
ākulatva *n* – смущение, смятение;
vāñchā *f* – страстное желание, стремление (+Loc., Gen.)
samīhita *n* – желание;

इमे तारुण्यश्रीनवपरिमलाः प्रौढसुरत-

प्रतापप्रारम्भाः स्मरविजयदानप्रतिभुवः ।

चिरं चेतश्चोरा अभिनवविकारैकगुरवो

विलासव्यापाराः किमपि विजयन्ते मृगदृशां ॥ १९ ॥ (śikharīṇī)

parimala *m* – аромат, благоухание;
prauḍha – созревший;
surata *n* – любовная связь, соитие; наслаждение, удовольствие;
smara *m* – эпитет бога Камы;
pratibhū *m* – уверенность; порука, поручитель;
cora *m* – вор;
vikāra *m* – изменение, повреждение, возбуждение;
vyāpāra *m* – занятие, действие;

प्रणयमधुराः प्रेमोद्गारा रसाश्रयतां गताः

भणितिमधुरा मुग्धप्रायाः प्रकाशितसंमदाः ।

प्रकृतिसुभगा विस्त्रम्भार्द्राः स्मरोदयदायिनो

रहसि किमपि स्वैरालापा हरन्ति मृगीदृशाम् ॥ २० ॥ (harīṇī)

praṇaya *m* – расположение, любовь, доверие, близость;
udgāra *m* – прилив, поток;
prāya *m* – выступление, уход; изобилие, большинство;
bhaṇiti *f* – речь;
saṃmāda *m* – радость;
viśrambha (или viśrambha) *m* – доверие, доверчивость;
svaira – свободный, непринужденный;
ālāpa *m* – разговор;
rahas *n* – уединение, уединенное место; *Acc. Loc. adv.* наедине, тайно, втайне, исподтишка;

संभोगवर्णनम्

विश्रम्य विश्रम्य वनद्रुमाणां छायासु तन्वी विचचार काचित् ।

स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २१ ॥ (upajāti)

viśram IV P. – переставать, останавливаться, отдыхать;
druma *m* – дерево (растение);
uttarīya *n* – верхняя одежда; покрывало;
mayūkha *m, n* – луч;

अदर्शने दर्शनमात्रकामा दृष्ट्वा परिष्वङ्गसुखैकलोला ।

आलिङ्गितायां पुनरायताक्ष्यामाशास्महे विग्रहयोरभेदम् ॥ २२ ॥ (upajāti)

pariṣvaṅga *m* – объятие, прикосновение;
lola – колеблющийся, нетвердый, жадный;
āliṅgaya *den P.* – обнимать;
āyata (*p.p. om āyām*) – продолговатый, вытянутый;
āśas II Ā. – желать, надеяться, ждать;
vigraha *m* – тело;

मालती शिरसि जृम्भणं मुखे चन्दनं वपुषि कुङ्कुमाविलं ।

वक्षसि प्रियतमा मदालसा स्वर्ग एष परिशिष्ट आगमः ॥ २३ ॥ (rathoddhatā)

mālatī *f* – жасмин;
jīmbhāṇa *n* – приоткрывание, распускание (почек), цветение;
kuṅkuma *m* – шафран;
āvila – мутный, тусклый; смешанный с ч.-л.
alasa – вялый, ленивый, медлительный;
pariśiṣṭa *n* – добавление, дополнение, приложение;
āgama *m* – знание, изучение шастр;

प्राञ्चा मेति मनागनागतरसं जाताभिलाषां ततः

सव्रीडं तदनु श्लथोद्यममथ प्रध्वस्तधैर्यं पुनः ।

प्रेमाद्रं स्पृहणीयनिर्भररहः क्रीडाप्रगल्भं ततो

निःसङ्गाङ्गविकर्षणाधिकसुखरम्यं कुलस्त्रीरतं ॥ २४ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

prāk - *adv.* прежде, раньше;
manāk *adv.* - немного, только, едва;
abhilāṣa *m* – желание;
vrīḍā *f* - стыдливость, стыд;
tadanu *adv.* – затем, потом;
ślatha - слабый; шаткий, неутойчивый;
udyama *m* - усилие, старание;
pradhvasta - исчезнувший, уничтоженный, прошедший;
dhairya *n* - стойкость; приличие;
ādra - мокрый, влажный, нежный;
√sparh X U. – стремиться, желать;
nirbhara - сильный, крепкий;
rahas *n* - уединение, уединенное место;
pragalbha – уверенный, смелый, беззастенчивый;
niḥsaṅga - беспрепятственный, свободно движущийся;
vikarṣaṇa *n* - растягивание, натягивание, расширение;

उरसि निपतितानां स्रस्तधम्मिल्लकानां

मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानाम् ।

उपरि सुरतखेदस्विन्नगण्डस्थलानाम्

अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिबन्ति ॥ २५ ॥ (mālīnī)

srasta – упавший;
dhammilla(ka) *m* – уложенная вокруг головы коса;
mukulita - закрытый, не распутившийся (о цветке);
unmīlita – открытый;
kheda *m* - утомление, усталость;
svinna – потный;
gaṇḍasthala *n* – щека;

आमीलितनयनानां यः सुरतरसोऽनुसंविदं भाति ।

मिथुनैर्मिथोऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिर्वहणम् ॥ २६ ॥ (gīti)

āmīlita – закрытый;
anusam√vid II P. - знать вместе с к.-л., знать вследствие ч.-л.

√bhā II P. - светить, появляться, быть, иметь место;
mithuna *n* – соитие;
mithas *adv.* - взаимно, совместно, между собою, взаимно, друг другу;
avadhārita – известный, определенный;
nirvahaṇa *n* – исход, конец; финал, развязка (в драме);

इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां

यदिह जरास्वपि मन्मथा विकाराः ।

तदपि च न कृतं नितम्बिनीनां

स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ २७ ॥ (puṣpitāgrā)

anucita – непривычный, неподходящий;
krama *m* - шаг, движение; порядок, последовательность;
manmatha *m* - *nom pr.* бог любви Кама, Волнующий душу; любовь;
vikāra *m* – изменение, перемена, болезнь; возбуждение;
nitambinī *f* – прекраснобёдра;

अनन्तरं यौवनप्रसङ्गः

anantaram *adv.* – сейчас, непосредственно за;
prasaṅga *m* – связь, взаимосвязь, случай, возможность; приверженность, склонность;

राजंस्तृष्णाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं

को वार्थोऽर्थैः प्रभूतैः स्ववपुषि गलिते यौवने सानुरागे ।

गच्छामः सद्य तवद्विकसितनयनेन्दीवरालोकिनीनाम्

आक्रम्याक्रम्य रूपं झटिति न जरया लुप्यते प्रेयसीनाम् ॥ २८ ॥ (sragdharā)

amburāṣi *m* – море, океан;
avasāna *n* – конец, отдых, смерть;
√gal I P. - проходить, исчезать, погибать;
vikāṣita – расцветший, открытый;
indīvara *m, n* – цветок синего лотоса; *m* пчела;
jhaṭīti *adv.* – сразу, сию минуту, не мешкая;

रागस्यागारमेकं नरकशतमहादुःखसम्प्राप्तिहेतुर्

मोहस्योत्पत्तिबीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ।

कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पृष्टदोषप्रबन्धं

लोकेऽस्मिन्न ह्यर्थव्रजकुलभवनं यौवनादन्यदस्ति ॥ २९ ॥ (sragdharā)

āgāra *n* - жилище, дом;
paṭala *n* - оболочка, покров, покрывало;
tārādhipa *m* – луна (букв. владыка звезд)
kandarpa *m* – бог любви Кама;
prakaṭita – объявленный, провозглашенный; ясный;
spaṣṭa - явный, очевидный; ясный, понятный;

शृङ्गारद्रुमनीरदे प्रसृमरक्रीडारसस्रोतसि

प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरवाङ्मुक्ताफलोदन्वति ।

तन्वीनेत्रचकोरपार्वणविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ

धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्राप्ते नवे यौवने ॥ ३० ॥ (śārdūlavikrīḍita)

nīrada *m* – туча (дающая воду);

prasṁmara – текущий вперед;

pradyumna *m* – любовь, эпитет бога Камы;

muktāphala *n* – жемчужина;

udanvant *m* – океан (букв. наполненный водой);

nidhi *m* – сокровище, клад; хранилище;

sakora *m* – греческая куропатка, якобы питающаяся лучами месяца;

pārvaṇa – относящийся к сменам фаз луны, относящийся к делению времени, прибывающий (о луне);

vikriyā *f* – изменение, ухудшение, болезнь, волнение;

अनन्तरं स्त्रीणां परित्यागप्रसङ्गः

संसारेऽस्मिन्नसारे कुनृपतिभवनद्वारसेवाकलङ्क-

व्यासङ्गव्यस्तर्धैर्यं कथममलधियो मानसं संविदध्युः ।

यद्येताः प्रोद्यदिन्दुद्युतिनिचयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः

प्रेङ्खत्काञ्चीकलापाः स्तनभरविनमन्मध्यभाजस्तुरुण्यः ॥ ३१ ॥ (sragdharā)

asāra – непригодный, неценный;

kalaṅka *m* – пятно позора;

vyāsaṅga *m* – привязанность, склонность;

saṁvi√dhā III U. – определять, устанавливать, располагать;

mānasaṁ saṁvi√dhā – быть спокойным, быть в хорошем расположении духа;

prod√i (pra-ud√i) II P – восходить, подниматься;

preṅkh (pra√iṅkh) I U. – дрожать, колебаться;

kāñcīkalāpa – пояс, украшенный орнаментом или колокольчиками;

सिद्धाध्यासितकन्दरे हरवृषस्कन्धावरुणद्रुमे

गङ्गाधौतशिलातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ।

कः कुर्वीत शिरः प्रणाममलिनं म्लानं मनस्वी जनो

यद्वित्रस्तकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरास्त्रं स्त्रियः ॥ ३२ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

adhyāsita – населенный;

kandara *n* – пещера;

avarugṇa (p.p. *om* ava√ruj) – обломанный;

dhauta – очищенный, омытый;

malin – грязный, темный; *n* низость, подлость;

mlāna – увядший, склоненный;

kuraṅga *m* – антилопа;

astra *n, m* – оружие;

संसार तव पर्यन्तपदवी न दवीयसी ।

अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि ते मदिरेक्षणाः ॥ ३३ ॥ (śloka)

paryanta *m* - граница, край, предел;
padavī *f* – путь, дорога;
antarā *adv.* - посредине, между; по пути, иногда, временами;
madira – опьяняющий, чарующий;

पक्षद्वयनिरूपणम्

nirūpaṇa – определяющий ч.-л., *n* определение ч.-л., трактовка, внешний вид, образ;

दिश वनहरिणीभ्यो वंशकाण्डच्छवीनां
कवलमुपलकोटिच्छिन्नमूलं कुशानाम् ।
शक्युवतिकपोलापाण्डुताम्बूलवल्ली-
दलमरुणनखाग्रैः पाटितं वा वधूभ्यः ॥ ३४ ॥ (mālinī)

vaṁśa *m* - бамбук;
kāṇḍa *m*, *n* – часть, раздел; стебель, соломинка;
chavi *f* – кожа, шкура; блеск, красота;
kavala *m* - глоток, кусок;
śaka *m* - скиф;
tāmbūla *n* – бетель;

असाराः सर्वे ते विरतिविरसाः पापविषया
जुगुप्स्यन्तां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ।
तथाप्येतद्भूमौ नहि परहितात्पुण्यमधिकं
न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरम् ॥ ३५ ॥ (śikhariṇī)

virati *f* - остановка, конец, прекращение;
jugupsya - более внушающий отвращение, чем ч.-л.;
āspada *n* –местилище, местопребывание;
kuvalaya *n* – голубая водяная лилия;

मात्सर्यमुत्सार्य विचार्य कार्यमार्याः समर्यादमिदं वदन्तु ।
सेव्या नितम्बाः किमु भूधराणामुत स्मरस्मेरविलासिनीनां ॥ ३६ ॥ (upajāti)

mātsarya *n* - зависть, ревность, недовольство;
ut/sāraya *caus.* – отбрасывать, устранять;
vi/cāraya *caus.* – размышлять, обдумывать;
samarādam *adv.* – точно, решительно;
bhūdhara *m* – гора;
smara - улыбающийся, цветущий, полный ч.-л.;
vilāsin – влюбленный; *m* – любовник, супруг;

संसारे स्वप्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
तत्त्वज्ञानामृताम्भःप्लवलितधियां यातु कालः कथञ्चित् ।
नो चेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनघनाभोगसम्भोगिनीनां
स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकरतलस्पर्शलीलोद्यमानाम् ॥ ३७ ॥ (sragdharā)

sāra *m* – бег, хождение, путь;
pariṇatī *f* – сгибание; превращение, видоизменение; конец, завершение;
upastha *m* – лоно, половые органы;
ābhoga *m* – изгиб, окружность, объем, полнота;
sthālī *f* – возвышенность; земля;
sthaḡita – скрытый, спрятанный;

आवासः क्रियतां गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।

स्तनद्वये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ३८ ॥ (śloka)

āvāsa *m* – жилище, местопребывание;

किमिह बहुभिरुक्तैर्युक्तिशून्यैः प्रलापैर्

द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयं ।

अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां

स्तनभरपरिखिन्नं यौवनं वा वनं वा ॥ ३९ ॥ (mālinī)

lālasa – требующий, жаждущий ч.-л. (+Loc.); потребность в ч.-л., приверженность ч.-л. (+Loc.);
pari/khid IV P., (p.p. parikhinna) – изнурять, подавлять;

सत्यं जना वच्मि न पक्षपाताल्लोकेषु सप्तस्वपि तथ्यं एतत् ।

नान्यन्मनोहारि नितम्बिनीभ्यो दुःखैकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥ ४० ॥ (indravajrā)

pakṣapāta *m* – полёт, приверженность ч.-л.;

कामिनीगर्हणम्

garhaṇa *n* – упрёк, порицание;

कान्तेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युन्नमत्

पीनोत्तुङ्गपयोधरेति समुखाम्भोजेति सुभूरिति ।

दृष्ट्वा माद्यति मोदतेऽभिरमते प्रस्तौति विद्वानपि

प्रत्यक्षाशुचिभस्त्रिकां स्त्रियमहो मोहस्य दुश्चेष्टितम् ॥ ४१ ॥ (śārdūlavikrīḡita)

śroṇī *f* – бедро;

bhastrikā *f* – мешочек, кошелёк;

स्मृता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादकारिणी ।

स्पृष्टा भवति मोहाय सा नाम दयिता कथम् ॥ ४२ ॥ (śloka)

dayitā *f* – женщина, жена (от dayā – сочувствие, сострадание, жалость);

तावदेवामृतमयी यावल्लोचनगोचरा ।

चक्षुष्पथादतीता तु विषादप्यतिरिच्यते ॥ ४३ ॥ (śloka)

नामृतं न विषं किञ्चिदेतां मुक्त्वा नितम्बिनीम् ।

सैवामृतलता रक्ता विरक्ता विषवल्लरी ॥ ४४ ॥ (śloka)

vallarī *f* - ползучее растение, лиана;

आवर्तः संशयानामविनयभुवनं पट्टणं साहसानां

दोषाणां सन्निधानं कपटशतमयं क्षेत्रमप्रत्ययानाम् ।

स्वर्गद्वारस्य विघ्नो नरकपुरमुखं सर्वमायाकरण्डं

स्त्रीयन्त्रं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिलोकस्य पाशः ॥ ४५ ॥ (sragdharā)

āvarta *m* – вращение, круговорот, водоворот;

paṭṭana *n* – город;

sāhasa *n* – сила, отвага, грабёж; опрометчивый поступок;

kapaṭa *n*, *m* – обман, мошенничество, коварство, хитрость;

karaṇḍa *n* – ящичек, коробка;

नो सत्येन मृगाङ्क एष वदनीभूतो न चेन्दीवर-

द्वन्द्वं लोचनतां गतं न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता ।

किन्त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तत्त्वं विजानन्नपि

त्वङ्मांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनः सेवते ॥ ४६ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

mṛgāṅka *m* – луна;

yaṣṭi *f* – палка, стебель, нить жемчуга; (в составе сл.слов) длинный, гибкий тонкий;

pratārita – обманутый;

लीलावतीनां सहजा विलासास्त एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति ।

रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धस्तत्र भ्रमत्येव वृथा षडङ्घ्रिः ॥ ४७ ॥ (indravajrā)

sahaja – природный, естественный, врожденный;

rāga *m* – окраска, краснота; любовь, страсть;

nalini *f* – цветок лотоса;

vṛthā *adv.* – напрасно, тщетно, зря;

ṣaḍaṅghri *m* – пчела;

यदेतत्पूर्णन्दुद्युतिहरमुदाराकृतिधरं

मुखाब्जं तन्वङ्गाः किल वसति यत्राधरमधु ।

इदं तत्किं पाकद्रुमफलमिदानीमतिरसं

व्यतीतेऽस्मिन्काले विषमिव भविष्यत्यसुखदम् ॥ ४८ ॥ (śikhariṇī)

udāra *m* – возвышенный, благородный, прекрасный, прелестный;

ākṛti *f* – вид, осанка, стан;

madhu – сладкий; приятный; *n* мёд; нектар, сома; первый весенний месяц *madhu*;

उन्मीलित्तिवलीतरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-

द्वन्द्वेनोद्गतचक्रवाकयुगला वक्राम्बुजोद्भासिनी ।

कान्ताकारधरा नदीयमभितः क्रूरात्र नापेक्षते

संसारार्णवमज्जनं यदि तदा दूरेण संत्यज्यताम् ॥ ४९ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

un√mīl I P. – открыть глаза, появиться, показать;

trivalī – три складки (над пупком у женщины, один из символов женской красоты);

taraṅga m – волна;

prottuṅga – очень высокий, поднятый;

जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमाः ।

हृद्गतं चिन्तयन्त्यन्यं प्रियः को नाम योषितां ॥ ५० ॥ (śloka)

मधु तिष्ठति वाचि योषितां हृदि हालाहलमेव केवलम् ।

अत एव निपीयतेऽधरो हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ५१ ॥ (viyoginī)

hālāhala m, n – яд, возникший при пахтании океана;

muṣṭi f, m – кулак;

अपसर सखे दूरादस्मात्कटाक्षविषानलात्

प्रकृतिविषमाद्योषित्सर्पाद्विलासफणाभृतः ।

इतरफणिना दष्टः शक्यश्चिकित्सितुमौषधैश्च

चतुरवनिताभोगिग्रस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः ॥ ५२ ॥ (hariṇī)

anala m – огонь;

viṣama – трудный, плохой, враждебный; n беда, несчастье;

√cikitsa – (des. om √cit) – лечить;

bhogin m – змея;

विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण

स्त्रीसंज्ञितं बडिशमत्र भवाम्बुराशौ ।

येनाचिरात्तदधरामिषलोलमर्त्य-

मत्स्यान्विकृष्य विपचत्यनुरागवह्नौ ॥ ५३ ॥ (vasantatilakā)

vistārita – разбросанный, наносимый (об ударах);

dhīvara m – рыба;

baḍīṣa m, n – петля, рыболовный крючок, крюк;

amburāṣi m – море;

āmiṣa n – мясо;

कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतदुर्गमे ।

मा संचर मनःपान्थ तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥ ५४ ॥ (śloka)

kāntāra – большой лес, дикая глухая местность;

kuca m – женская грудь;

pāntha m – странник;

taskara m – вор;

व्यादीर्घेण चलेन वक्रगतिना तेजस्विना भोगिना
नीलाब्जद्युतिनाहिना परमहं दष्टो न तच्चक्षुषा ।
दष्टे सन्ति चिकित्सका दिशि दिशि प्रायेण धर्मार्थिनो
मुग्धाक्षीक्षणवीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधम् ॥ ५५ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

vyādīrgha – растянутый на всю длину;
cikitsaka *m* – лекарь, врач;
prāyeṣa *adv.* обыкновенно, большей частью;
vaidya *m* – учёный, врачеватель;

इह हि मधुरगीतं नृत्यमेतद्रसोऽयं
स्फुरति परिमलोऽसौ स्पर्श एष स्तनानाम् ।
इति हतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणः
स्वहितकरणधूर्तैः पञ्चभिर्वञ्चितोऽस्मि ॥ ५६ ॥ (mālinī)

parimala – *m* аромат, благовоние;
dhūrta – хитрый; *m* хитрец; обманщик, плут;
√vañc (I P. vañcati, caus. vañcayati, p.p. vañcita) – шататься, колебаться; *caus.* уклоняться, обманывать;

न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भैषज्यविषयो
न चापि प्रध्वंसं व्रजति विविधैः शान्तिकशतैः ।
भ्रमावेशादङ्गे कमपि विदधद्भङ्गमसकृत्
स्मरापस्मारोऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च ॥ ५७ ॥ (śikhariṇī)

bhaiṣajya *n* – исцеление, лекарство;
pradhvaṃsa *m* – исчезновение, разрушение, гибель;
śāntika *n* – обряд, предотвращающий зло или препятствия;
bhrama *m* – скитание, вращение; головокружение; заблуждение, мираж;
apasmāra *m* – болезнь; эпилепсия;
√ghūrṇ – двигать взад и вперёд, вертеть, вращать;

जात्यन्धाय च दुर्मुखाय च जराजीर्णा खिलाङ्गाय च
ग्रामीणाय च दुष्कुलाय च गलत्कुष्ठाभिभूताय च ।
यच्छन्तीषु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवश्रद्धया
पण्यस्त्रीषु विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु राज्येत कः ॥ ५८ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

khila – повреждённый, неполный;
grāmīṇa – грубый, примитивный, необразованный, простонародный, относящийся к деревне;
galatkuṣṭha *n* – проказа;
lava *m* – кусок, часть, капля; -lava – немного;
kalpalatikā *f* – сказочная лиана, исполняющая желания;
śastrī *f* – оружие, нож, кинжал;

वेश्यासौ मदनज्वाला रूपेन्धनविवर्धिता ।

कामिभिर्यत्र ह्ययन्ते यौवनानि धनानि च ॥ ५९ ॥ (śloka)

veśyā *f* – куртизанка;
jvāla *m* – огонь, свет, блеск;
indhana *n* – дрова, топливо;

कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपल्लवं मनोज्ञमपि ।

चारभटचोरचेटकनटविटनिष्ठीवनशरावम् ॥ ६० ॥ (āryā)

√cumb I P. – целовать;
cāra *m* – шпион;
bhaṭa *m* – наемник, прислужник, слуга;
ceṭaka *m* – слуга, раб;
viṭa *m* – мошенник; повеса, гуляка;
niṣṭhīvana *n* – слюна, выплёвывание;
niṣṭhīvanaśarāva *m* – плевательница;

सुविरक्तदुर्विरक्तपद्धतिः

virakta – безразличный, бесстрастный;
paddhati *f* – шаг, след; линия, ряд; описание;

धन्यास्त एव धवलायतलोचनानां

तारुण्यदर्पघनपीनपयोधराणाम् ।

क्षामोदरोपरि लसत्त्रिवलीलतानां

दृष्टाकृतिं विकृतिमेति मनो न येषाम् ॥ ६१ ॥ (vasantatilakā)

dhavala – красивый, белый;
√las I P. – играть, появляться;
vikṛti *f* – изменение, возбуждение, галлюцинация;

बाले लीलामुकुलितममी मन्थरा दृष्टिपाताः

किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थ एष श्रमस्ते ।

सम्प्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्था वनान्ते

क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्जालमालोकयामः ॥ ६२ ॥ (mandākṛāntā)

manthara – медлительный;
vyartha – бесполезный, бессмысленный;
samprati *adv.* – теперь, в данное время; как раз напротив; точно;

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीवरदल-

प्रभाचीरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ।

गतो मोहोऽस्माकं स्मरशबरबाणव्यतिकर-

ज्वरज्वाला शान्ता तदपि न वराकी विरमति ॥ ६३ ॥ (śikharīṇī)

anavarata – непрерывный;
abhipre (abhi-gra√i) II P. – подходить, приступить; хотеть, подразумевать, иметь в виду;

śabara – разноцветный, пёстрый;
vyatikara *m* – противоположность; соединение; происшествие;
jvara *m* – жар, лихорадка; боль, страдание;
varāka – бедный, несчастный;

किं कन्दर्प शरं(करं) कदर्थयसि रे कोदण्डटङ्कारितै
रे रे कोकिल कोमलं कलरवं किं वा वृथा जल्पसि ।
मुग्धे स्निग्धविदग्धचारुमधुरैर्लोलैः कटाक्षैरलं
चेतश्चुम्बितचन्द्रचूडचरणध्यानमृतं वर्तते ॥ ६४ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

√kadarthaya *den.* – терзать, мучать, досаждать;
kokila *m* – индийская кукушка;
kodaṇḍa *m* – лук;
ṭaṅkarita *n* – жужжание;
kalarava *m* – низкий нежный звук; сладкоголосая (эпитет индийской кукушки);
cūḍā *f* – хохолок, вихор: острие, кончик;

विरहेऽपि सङ्गमः खलु परस्परं सङ्गतं मनो येषां ।
हृदयमपि विघट्टितं चेत्सङ्गी विरहं विशेषयति ॥ ६५ ॥ (ārya)

viraha *m* – разлука;
vi√ghaṭṭ I Ā. – разбивать;
√viśeṣaya *caus.* – разделять, определять;

किं गतेन यदि सा न जीवति प्राणिति प्रियतमा तथापि किम् ।
इत्युदीक्ष्य नवमेघमालिकां न प्रयाति पथिकः स्वमन्दिरम् ॥ ६६ ॥ (rathoddhata)

विरमत बुधा योषित्सङ्गात्सुखात्क्षणभङ्गुरात्
कुरुत करुणामैत्रीप्रज्ञावधूजनसङ्गमम् ।
न खलु नरके हाराक्रान्तं घनस्तनमण्डलं
शरणमथवा श्रोणीबिम्बं रणन्मणिमेखलम् ॥ ६७ ॥ (hariṇī)

bhaṅgura – кривой, ломкий, непрочный; преходящий, непостоянный;

यदा योगाभ्यासव्यसनकृशयोरात्ममनसोर्
अविच्छिन्ना मैत्री स्फुरति कृतिनस्तस्य किमु तैः ।
प्रियाणामालापैरधरमधुभिर्वक्त्रविधुभिः
सनिःश्वासामोदैः सकुचकलशश्लेषसुरतैः ॥ ६८ ॥ (śikharīṇī)

vyasana *n* – усердие, рвение;
kṛtin – достигший своей цели, довольный;
vidhu *m* – месяц;
niḥśvāsa *m* – дыхание, вздох;
āmoda *m* – радость, благоухание;

śleṣa *m* – приставание, прилипание, объятие; двусмысленность;

यदासीदज्ञानं स्मरतिमिरसञ्चारजनितं
तदा दृष्टनारीमयमिदमशेषं जगदिति ।
इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाञ्जनजुषां
समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनमपि ब्रह्म मनुते ॥ ६९ ॥ (śikharīṇī)

timira - мрачный; *n* темнота, мрак;

viveka *m* – отделение, различение, рассмотрение, проверка;

samībhuta – ставший равным, ставший одинаковым;

अनन्तरं दुर्विरक्तप्रसङ्गः

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषां ताड्यते चटुललोचनाञ्चलैः ॥ ७० ॥ (rathoddhatā)

caṭula - дрожащий, трясущийся;

añcala *m* – край, кромка, кайма;

वचसि भवति सङ्गत्यागमुद्दिश्य वार्ता
श्रुतिमुखरमुखानां केवलं पण्डितानाम् ।
जघनमरुणरत्नग्रन्थिकाञ्चीकलापं
कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ॥ ७१ ॥ (mālinī)

vārtā *f* – весть, сообщение; занятие, средства к жизни, пропитание;

mukhara - разговорчивый, звучащий;

aruṇa – красноватый, оранжевый; *m* утренняя заря;

स्वपरप्रतारकोऽसौ निन्दति योऽलीकपण्डितो युवतीः ।

यस्मात्तपसोऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गेऽपि चाप्सरसः ॥ ७२ ॥ (ārya)

pratāraka – обманывающий, *m* обманщик;

alīka – ложный; *n* ложь;

मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति धीराः
केचित्प्रचण्डमृगराजवधेऽपि दक्षाः ।
किन्तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसह्य
कन्दर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥ ७३ ॥ (vasantatilakā)

ibha *m* – слон;

dalana – разрывающий;

prasaṇḍa – сердитый, сильный, неистовый;

prasahya *adv.* – силой, решительно;

virala – редкий, редко встречающийся; малый;

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।

भूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपक्ष्माण एते

यावल्लीलावतीनां हृदि न धृतिमुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥ ७४ ॥ (sragdharā)

samā√lamb I Ā. – висеть; налегать на ч.-л., полагаться на ч.-л.; принимать на себя;
līlavatī *f* - красавица;

उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारभन्ते यदङ्गनाः ।

तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रह्मापि खलु कातरः ॥ ७५ ॥ (śloka)

pratyūha *m* – помеха, препятствие;

ā√dha III U. - обращать на, прилагать, налагать, употреблять, положить, устраивать, получать;
kātera – трусливый, робкий, боящийся ч.-л.;

तावन्महत्त्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विवेकिता ।

यावज्ज्वलति नाङ्गेषु हतः पञ्चेषुपावकः ॥ ७६ ॥ (śloka)

kulīna – родовитый, знатный;

pañceṣu (pañca-iṣu) – Пятистрелый, *эпитет Камы*;

शास्त्रज्ञोऽपि प्रगुणितनयोऽप्यात्तबोधोऽपि बाढं

संसारेऽस्मिन्भवति विरलो भाजनं सद्गतीनां ।

येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुद्धाटयन्ती

वामाक्षीणां भवति कुटिला भ्रूलता कुञ्चिकेव ॥ ७७ ॥ (mandākrantā)

ātta – достигший, получивший;

bhājana *n* – сосуд, вместилище; уважаемое лицо;

niraya *m* – ад;

ud√ghaṭaya *caus.* – открывать;

vāmākṣī *f* – прекрасногоглазая красавица;

kuṭila – согнутый, лживый, хитрый, изворотливый;

kuñcikā *f* – ключ;

कृशः काणः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविकलो

व्रणी पूयक्लिन्नः कृमिकुलशतैरावृततनुः ।

क्षुधा क्षामो जीर्णः पिठरककपालार्पितगलः

शुनीमन्वेति श्वा हतमपि च हन्त्येव मदनः ॥ ७८ ॥ (śikharīṇī)

kāṣa – одноглазый, кривой;

khañja – хромо́й;

vikala – неполный, изувеченный, лишенный ч.-л.;

pūya *m, n* – гной;

piṭhara *n* – горшок;

kapāla *n* – крышка, скорлупа, оболочка; череп;

gala *m* – шея;

स्त्रीमुद्रां कुसुमायुधस्य जयिनीं सर्वार्थसम्पत्करीं
ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्याफलान्वेषिणः ।
ते तेनैव निहत्य निर्दयतरं नग्रीकृता मुण्डिताः
केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ७९ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

mudrā *f* – печать;
nagna – нагой, голый;
muṇḍa – лысый;
pañcaśikha – пять пучков волос на голове (прическа аскета);
jaṭila – носящий волосы, скрученные в пучок (прическа отшельника);
kāpālika *m* – носящий череп в качестве чаши (представитель одной из сект шиваитов);

विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णाशनास्तेऽपि
स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वैव मोहं गताः ।
शाल्यन्नं सघृतं पयोदधियुतं ये भुञ्जते मानवास्
तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यः प्लवेत्सागरे ॥ ८० ॥ (śārdūlavikrīḍita)

viśvāmitra, parāśara – имена собств.;
vindhya *m* – Виндхья, название горной цепи;

ऋतुवर्णनम्

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्कुरकोटयो
मधुरविधुरोत्कण्ठाभाजः प्रियाः पिकपक्षिणाम् ।
विरलविरसस्वेदोद्गारा वधूवदनेन्दवः
प्रसरति मधौ धात्र्यां जातो न कस्य गुणोदयः ॥ ८१ ॥ (hariṇī)

vidhura – покинутый, удаленный, одинокий, лишенный; *n* – неприятность, несчастье, опасность;
utkaṇṭhā *f* – страстное желание;
pika *m* – индийская кукушка;
madhu *m* – весна; первый весенний месяц;
dhātṛī *f* – мать, кормилица; земля;

मधुरयं मधुरैरपि कोकिला-
कलरवैर्मलयस्य च वायुभिः ।
विरहिणः प्रहिणस्ति शरीरिणो
विपदि हन्त सुधापि विषायते ॥ ८२ ॥ (drutavilambita)

malaya *m* – название горной цепи в Южной Индии;
virahin – разлученный, разделенный с к.-л.;
sudhā *f* – нектар; молоко, известь;

आवासः किलकिञ्चित्स्य दयितापार्श्वे विलासालसाः

कर्णे कोकिलकामिनीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ।

गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैर्मृग्धाः सुधांशोः कराः

केषांचित्सुखयन्ति चात्र हृदयं चैत्रे विचित्राः क्षपाः ॥ ८३ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

kilakiñcita *n* – любовное волнение, любовное томление;

sudhāṃśu *m* – луна, месяц;

caitra *m* – название месяца, соответствующего марту-апрелю;

पान्थस्त्रीविरहानलाहुतिकलामातन्वती मञ्जरी

माकन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्यते ।

अप्येते नवपाटलापरिमलप्राग्भारपाटच्चरा

वान्ति क्लान्तिवितानतानवकृतः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥ ८४ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

mañjarī *f* – бутон, букет;

mākanda *m* – манговое дерево;

pāṭalā *f* – растение Bignonia suaveolens с розовыми цветами, распускающимися весной;

prāgbhāra *m* – горный массив, кособор; количество, масса;

pāṭaccara *m* – вор, грабитель;

klānti *f* – усталость;

vitāna – подавленный, удрученный; *m, n* объем, изобилие;

tanāva *n* тонкость, худощавость;

śrīkhaṇḍa *m, n* – сандал, сандаловое дерево;

śrīkhaṇḍaśaila *m* – горный массив Малайя;

प्रथितः प्रणयवतीनां तावत्पदमातनोतु हृदि मानः ।

भवति न यावच्चन्दनतरुसुरभिर्मलयपवमानः ॥ ८५ ॥ (ārya)

सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्च्छितदिगन्ते ।

मधुरमधुविधुरमधुपे मधौ भवेत्कस्य नोत्कण्ठा ॥ ८६ ॥ (ārya)

sahākara *m* – вид мангового дерева;

kesara *m* – волосы, грива; *m, n* тычинка;

nikara *m* – большое количество, множество; сокровище, клад;

āmōda – радующий; *m* радость, благоухание;

mūrchita – усилившийся; упавший в обморок;

vidhura – лишенный, покинутый, удаленный, печальный; нуждающийся, желающий;

अच्छाच्छचन्दनरसार्द्रतरा मृगाक्ष्यो

धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ।

मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि हर्म्यपृष्ठं

ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्धयन्ति ॥ ८७ ॥ (vasantatilakā)

accha – чистый; ясный, прозрачный;

dhārāgrha *n* – ванная комната, душевая;

harmyapṛṣṭha *n* – крыша дома или верхняя комната;

स्रजो हृद्यामोदा व्यजनपवनश्चन्द्रकिरणाः

परागः कासारो मलयजरजः (स)शीघ्र विशदम् ।

शुचिः सौधोत्सङ्गः प्रतनु वसनं पङ्कजदृशो

निदाघर्तावेतद्विलसति लभन्ते सुकृतिनः ॥ ८८ ॥ (śikhariṇī)

vyajana *n* - опахало;

kāsāra *m* - озеро, пруд;

śīdhu, śīdhu *m, n* – ликёр из мелассы (патока сахарного тростника), нектар;

viśada – светлый, чистый;

saudha *m, n* - дворец;

saudhotsaṅga *m* – крыша дворца;

nidāgha *m* - лето; жара;

सुधाशुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः

प्रियावक्त्राम्भोजं मलयजरजश्चातिसुरभिः ।

स्रजो हृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने

करोत्यन्तः क्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ ८९ ॥ (śikhariṇī)

dhāman *n* – местопребывание, жилище;

तरुणीवेषोद्दीपितकामा विकसज्जातीपुष्पसुगन्धिः ।

उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृद्धनुते कस्य न हर्षम् ॥ ९० ॥ (pādākulaka)

ud√dīp *Ā. IV* - пылать, пламенеть, вспыхивать;

vi√kas *P. I* – раскрываться;

prāvṛṣ *f* – время дождей;

वियदुपचितमेघं भूमयः कन्दलिन्यो

नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धवाहाः ।

शिखिकुलकलकेकारावरम्या वनान्ताः

सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्कण्ठयन्ति ॥ ९१ ॥ (mālinī)

viyat *n* – небо, воздух;

kandalin – покрытый цветами kandalī (растение с белыми цветами, расцветающими в муссон);

kuṭaja *m* – растение *Wrightia antidysenterica* с белыми цветами;

kadamba *m* – дерево *Nauclea cadamba*;

śikhiṇ *m* – павлин; огонь;

kekā *f* – крик павлина;

vanānta *m* – край леса, опушка леса;

√utkaṇṭhaya *den. caus.* – заставлять волноваться, страстно ждать;

उपरि घनं घनपटलं तिर्यगिरयोऽपि नर्तितमयूराः ।

क्षितिरपि कन्दलधवला दृष्टिं पथिकः क्व पातयति ॥ ९२ ॥ (ārya)

paṭala *n* – оболочка, покров, масса;

kṣīti *f* – земля;
kandala *n* – цветок дерева *кандали*;

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः

स्फुरन्नान्धः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ।

इतः केकिक्रीडाकलकलरवः पक्षमलदृशां

कथं यास्यन्त्येते विरहदिवसाः सम्भृतरसाः ॥ ९३ ॥ (śikhariṇī)

ketaki *f* – дерево пандан (*Pandanus odoratissimus*);
ninada *n, m* – звук, шум, крик;
√sphūrj I P. – гроыхать, грохотать;
pakṣmala – с длинными или красивые ресницами;

असूचिसञ्चारे तमसि नभसि प्रौढजलद-

ध्वनि प्राज्ञमन्ये पतति पृषतानां च निचये ।

इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं

मुदं च ह्यनिं च प्रथयति पथि स्वैरसुदृशाम् ॥ ९४ ॥ (śikhariṇī)

sūci *f* – игла;
saṃcāra *m* – движение, путь, проход;
prauḍha – созревший, выросший; сильный, огромный;
prāññamānya – гордый, имеющий высокое мнение о себе;
pṛṣata *m* – капля воды;
nicaya *m* – куча, масса, множество;
saudāmanī, saudāminī *f* – молния;
mlāni *f* – увядание, истощение, вялость, малодушие;

आसारेण न हर्म्यतः प्रियतमैर्यातुं बहिः शक्यते

शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ।

जाताः शीकरशीतलाश्च मरुतोरत्यन्तखेदच्छिदो

धन्यानां बत दुर्दिनं सुदिनतां याति प्रियासङ्गमे ॥ ९५ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

āsāra *m* – холодный душ;
harmya *n* – дом;
śīkara *m* – мелкий дождь;

अर्धं सुप्त्वा निशायाः सरभससुरतायाससन्नश्चथाङ्गः

प्रोद्धूतासह्यतृष्णो मधुमदनिरतो हर्म्यपृष्ठे विविक्ते ।

सम्भोगह्लान्तकान्ताशिथिलभुजलतावर्जितं कर्करीतो

ज्योत्स्नाभिन्नाच्छधारं पिबति न सलिलं शारदं मन्दपुण्यः ॥ ९६ ॥ (sragdharā)

sarabhasa – сильный, яростный;
āyāsa *m* – усилие, утомление, труд;
√sad I P. (p.p. sanna) – сидеть; опускаться; быть побежденным, гибнуть; бледнеть, исчезать;
ślatha – рыхлый, шаткий, неустойчивый, слабый;
karkarī *f* – кувшин для воды;

mandapuṇya - несчастный, невезучий;

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः

काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषश्छिन्ना विचित्रै रतैः ।

वृत्तोरुस्तनकामिनोजनकृताश्लेषा गृहाभ्यन्तरे

ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्याः सुखं शेरते ॥ ९७ ॥ (śārdūlavikrīḍita)

sarpis *n* – топленое масло;

māñjiṣṭha – красный, выкрашенный мареной;

kāśmīra *n* – шафран;

sāndra – вязкий, липкий, крепкий, полный ч.-л.; нежный;

tāmbūlī *f* – бетель;

pūga *n* – орешек арековой пальмы;

प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गुच्युतिभृति विकसत्कुन्दमाद्यद्विरेफे

काले प्रालेयवातप्रचलविलसितोदारमन्दारधाम्नि ।

येषां नो कण्ठलग्ना क्षणमपि तुहिनक्षोददक्षा मृगाक्षी

तेषामायामयामा यमसदनसमा यामिनी याति यूनाम् ॥ ९८ ॥ (sragdharā)

priyaṅgu *m, f* – черная горчица;

dvirepha *m* – пчела;

prāleya *n* – иней, роса;

mandāra *m* – коралловое дерево (Erythrina Indica);

tuhina *n* – мороз, иней; роса;

√kṣud I P. – толочь, размельчать, размалывать;

āyāma *m* – протяжение, продолжительность, расширение;

yāma *m* – ночная стража, восьмая часть суток;

sadana *n* – сидение; дом, жилище;

yāminī *f* – ночь;

चुम्बन्तो गण्डभित्तीरलकवति मुखे सीत्कृतान्यादधाना

वक्षःसूक्तञ्चुकेषु स्तनभरपुलकोद्भेदमापादयन्तः ।

ऊरूनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्संसयन्तोऽशुकानि

व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितभृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ९९ ॥ (sragdharā)

gaṇḍabhitti *f* – скула;

alaka *m, n* – локон;

sītkṛta, śītkṛta *m* – издавание звуков (от боли или удовольствия);

kañcuka *m, n* – верхняя одежда;

viṭa *m* – мошенник, проходимец, повеса; сластолюбец, сладострастный;

केशानाकुलयन्दशो मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्

आतन्वन्पुलकोद्भ्रमं प्रकटयन्नावेगकम्पं शनैः ।

वारं वारमुदारसीत्कृतकृतो दन्तच्छदान्पीडयन्

प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥ १०० ॥ (śārdūlavikrīḍita)

- √ākulaya *den.* P. – приводить в беспорядок;
√mukulaya *den.* P. – заставлять закрывать глаза;
√prakaṭaya *den.* P. – делать явным, показывать, раскрывать;
āvega *m* – волнение, смущение;
vāraṃ vāraṃ *adv.* – часто, снова и снова;
dantacchada *m* – губа;
√kāntāya *den.* Ā. – вести себя как любовник;

इति भर्तृहरिविरचितशृङ्गारशतकं समाप्तम्